

Чернишевич М. І.,

студент II курсу магістратури

Навчально-наукового гуманітарного інституту

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА І НАТО: ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН (1991–2024 РР.)

Дипломатичні зусилля України в 1990-х роках були невід’ємно вплетені в стратегічні розрахунки на міжнародній арені, особливо щодо взаємодії з НАТО. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна постала як незалежна держава, прагнучи переосмислити свою геополітичну орієнтацію серед глобального ландшафту, що швидко трансформувалася.

В цей період, дипломатичні зусилля України зіштовхнулись із складним завданням демонтажу свого ядерного арсеналу, успадкованого від радянської епохи, Україна залучила ключових міжнародних зацікавлених сторін, щоб забезпечити гарантії безпеки в обмін на ядерне роззброєння. Кульмінацією цього процесу став Будапештський меморандум 1994 року, в якому Україна отримала гарантії від Сполучених Штатів, Росії та Великої Британії щодо своєї територіальної цілісності та суверенітету [1, с. 46].

Через виклики у безпеці, пов’язані з її геополітичним становищем та історичними зв’язками з Росією, Україна дотримувалась тонкого дипломатичного підходу, який прагнув підтримувати делікатну рівновагу між її прагненнями до євроатлантичної інтеграції та її необхідністю регулювати відносини з Москвою [3]. Ця стратегія знайшла своє відображення у рішенні України проводити «позаблокову» політику, яка мала на меті збалансувати співпрацю з НАТО зі збереженням своєї стратегічної автономії.

Але й тут не обійшлося без викликів і складнощів. Над прагненнями України до тісніших зв’язків з альянсом нависла примара російської опозиції, оскільки Москва розглядала розширення НАТО, як пряму загрозу інтересам своєї безпеки та намагалася впливати на колишні радянські території. Це призвело до ще більшого балансування для України, яка прагнула продовжувати співпрацю з НАТО, уникаючи при цьому антагонізувати Росію та викликати потенційну конфронтацію [4, с. 90].

Широкомасштабне співробітництво України з НАТО розпочалося лише після підписання Україною 9 лютого 1994 року Рамкового

документа програми «Партнерство заради миру» [5]. 25 травня 1994 року Україна передала НАТО свій Презентаційний документ, де визначені політичні цілі участі України в програмі, заходи для їх досягнення, а також сили і засоби, виділені Україною для участі в ПЗМ.

Також у 1994 році Україну залучили до започаткованого «Процесу планування та оцінки сил» (ППОС) з метою готовності збройних сил для спільних дій з державами-членами Альянсу і участі в механізмі обміну інформацією з оборонного та бюджетного планування.

Важливою подією періоду взаємовідносин 90-х років стало підписання контракту з НАТО, що дав змогу розпочати грандіозний проєкт з демілітаризації. Метою проєкту є безпечне знешкодження різного виду зброї, які зберігаються в Україні після розпаду Радянського Союзу. Першим практичним кроком став початок знищення переносних зенітно-ракетних комплексів [2, с. 85].

В перший термін при владі Леоніда Кучми, взаємодія України з НАТО продовжувала поглиблюватись, спираючись на основи, закладені в епоху ПЗМ. Однією з ключових віх у співпраці України з НАТО під час президентства Кучми стало підписання Хартії про особливе партнерство між НАТО та Україною в 1997 році [8]. Ця Хартія підтвердила відданість України демократичним принципам, ринковим реформам і верховенству права, водночас окресливши рамки для посиленого співробітництва в таких сферах, як реформа сектору оборони та безпеки, співробітництво між військовими та оборонно-промислове співробітництво.

У 2000-х роках співпраця між Україною та НАТО набула нового динамічного поштовху. У 2002 році на саміті у Празі Україна офіційно заявила про своє прагнення стати членом НАТО. Ця ініціатива відображала стратегічне бачення України як частини європейської безпеки. Після Помаранчевої революції 2004 року і приходу до влади президента Віктора Ющенка, Україна активізувала свої зусилля на шляху до НАТО. У 2005 році було розпочато Інтенсифікований діалог щодо питань можливого членства України в НАТО. Це був важливий сигнал для західних партнерів, що Україна готова до глибокої співпраці та реформ у сфері безпеки. Але вже в 2008 році на Бухарестському саміті НАТО, Україна сподівалася отримати План дій щодо членства (ПДЧ). Проте через опір окремих країн-членів Альянсу, зокрема Німеччини та Франції, Україна не отримала ПДЧ, хоча було підтверджено перспективу майбутнього членства. Це рішення спричинило певну напругу в українсько-натовських відносинах [6, 7].

Період 2010-х років відзначився не лише поглибленням партнерства, а й зміною характеру взаємовідносин, зумовленою агресією Росії проти України та необхідністю зміцнення оборонних можливостей країни. Після Революції Гідності та анексії Криму Росією в 2014 році Україна ще більше підтвердила своє прагнення до євроатлантичної

інтеграції. Ці події стали переломним моментом у співпраці з НАТО. Альянс підтримав Україну, засудивши російську агресію та посиливши військову, політичну та технічну підтримку країни.

У 2010-х роках Україна активно брала участь у спільних військових навчаннях з країнами-членами НАТО, зокрема таких як «Сі Бриз» (Sea Breeze) та «Репід Трайдент» (Rapid Trident). Ці навчання були спрямовані на підвищення взаємодії між українськими військовими та силами НАТО, що мало важливе значення для оборони України під час збройного конфлікту на сході країни. У 2018 році Україна отримала офіційний статус «країни-аспіранта» на членство в НАТО. Це був важливий крок у напрямку євроатлантичної інтеграції, який підтвердив прагнення України стати повноправним членом Альянсу. НАТО визнало зусилля України щодо реформ та сприяло подальшій адаптації країни до стандартів Альянсу.

Російсько-українська війна, яка вийшла за межі «конфлікту на сході» в 2022 році, підкреслила необхідність глобальної співпраці для збереження стабільності та безпеки не лише в Україні, а й в світі. Стратегічна концепція НАТО 2030, яка розглядається як важлива документація після Північноатлантичного договору, буде сприяти реалізації зазначених цілей [9].

Стратегічна концепція НАТО 2030 закладає:

- непохитний пріоритет єдності союзників у відповідь на конфлікт з РФ, включаючи підтримку України;
- оновлення світоглядних підходів до РФ, з акцентом на «покарання» замість стримування, визначення РФ як «противника»;
- стратегія ізоляції РФ, спрямована на зниження її економічного та військового потенціалу;
- перегляд ядерної стратегії для відновлення балансу ядерних сил;
- підвищення рівня взаємодії з ЄС, узгодження стратегічних документів;
- збільшення ваги Європейської компоненти в НАТО та посилення східного флангу;
- зосередження уваги на країнах-партнерах, як Україна, Молдова та Грузія;
- використання досвіду українсько-російської війни у формуванні політики [9].

У 2024 році, після тривалих дипломатичних переговорів та врахування ризиків, НАТО прийняло рішення про передачу Україні наступальних систем. Це стало значущим кроком, який продемонстрував рішучість Заходу не лише захищати Україну, але й допомогти їй повернути контроль над своїми територіями. У той же час, постачання наступальної зброї підняло нові питання щодо можливості ескалації конфлікту.

Упродовж останніх місяців (липень – вересень 2024 р.) позиція переважної більшості держав-членів НАТО стосовно України, у т.ч. в контексті перспектив її членства в Альянсі, суттєвих змін не зазнала. Багато держав-членів вважають пріоритетом допомогу Україні для перемоги в конфлікті, тоді як питання про членство відкладається до мирного часу.

Список використаних джерел:

1. Артьомов І. В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції : навчальний посібник : у 2-х кн. Ужгород : Ліра, 2008. Кн. 2. 324 с.

2. Дмитрушко О. Відносини України з Північноатлантичним Альянсом: історіографія. *Часопис української історії*. 2013. № 26. С. 84–87.

3. Калініченко О. Перша хвиля розширення НАТО після Холодної війни. Уроки для України. 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/10/05/531560_persha_hvilya_rozshirennya_nato_pislya.html

4. Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики позаблоковості. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2014. № 27–28. С. 88–93.

5. Партнерство заради миру. 2019. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukraina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>

6. Співробітництво України з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (інформаційна довідка). *Наука і оборона*. 1998. № 4. С. 23–32.

7. Стан взаємовідносин НАТО та України. Сенс. 2023. URL: <https://censs.org/stan-vzayemovidnosyn-nato-ta-ukrayiny/>

8. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 9 липня 1997 р. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_002

9. Goldgeier J. Why NATO Should Accept Ukraine. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/07/13/why-nato-should-accept-ukraine-pub-90206>